

Европска енергетска безбедност

НЕИЗВЕСНА БУДУЋИ

Напори Европске уније (ЕУ) да повећа залихе енергије и смањи потрошњу умањили су вероватноћу несташице природног гаса у Европи на крају 2022. и за почетак 2023. године.

Међутим, континуирано високе цене енергије и повећање потражње вероватно је да ће се негативно одразити на европски економски раст и индустријску конкурентност у дужем периоду.

Пише Бранислав МИЛОСАВЉЕВИЋ

ОСТ

Чланице ЕУ одобриле су 20. октобра ове године нови пакет хитних енергетских мера (четврти по реду од почетка сукоба у Украјини) за решавање енергетске кризе у Унији.

Лидери ЕУ сложили су се о потреби хитног заустављања скока цена, што би омогућило Европској комисији да се у међувремену ангажује на развоју новог модела утврђивања цене гаса везаног за цене течног природног гаса (ЛНГ) и да испита привремену примену ограничења цене гаса који се користи у производњи електричне енергије. Поред тога, постигнут је договор о плану добровољне заједничке куповине гаса и побољшању позиције у преговорима са глобалним добављачима гаса, те о мерама за повећање уштеде енергије, ублажавање поремећаја ликвидности и нестабилности цена на енергетским тржиштима, повећање енергетске солидарности у случају несташице снабдевања гасом у одсуству билатералних споразума и поједностављења процедуре издавања дозвола, како би се убрзало увођење обновљивих извора енергије. Државе чланице задужиле су Европску комисију да састави предлог „привременог оквира за ограничавање цене гаса намењеног производњи електричне енергије”, који ће обухватити анализу трошкова и користи. То је резултат компромиса између

чланица ЕУ о контроверзном питању ограничавања цена природног гаса на нивоу Уније. Већина држава чланица (Француска, Италија, Шпанија и Пољска) подржала је увођење таквог ограничења цена у целој ЕУ како би се ублажио нагли раст трошкова енергије. Међутим, Немачка и неке друге чланице изразиле су скептичност, страхујући да би интервенције на тржишту могле да угрозе сигурност снабдевања енергијом у Унији, умањујући способност европских купаца да надмаше конкуренте на знатно смањеном глобалном тржишту гаса.

СУДБИНА СЕВЕРНОГ ТОКА И ПОСЛЕДИЦЕ

Генерално посматрано, ЕУ је последњих месеци смањила своје ослањање на руски гас повећањем нивоа складиштења гаса, преласком на алтернативне изворе енергије, диверзификацијом снабдевања и смањењем укупне потрошње гаса. Крајем септембра оштећена су оба гасовода Северни ток који Европу снабдевају руским гасом преко Балтичког мора. На тај начин угашена је и нада да би се токови гаса могли у догледно време повећати након што је Москва искључила гасовод Северни ток 1 у септембру ове године као одговор на санкције Уније. С тим у вези, треба се подсетити да је пре сукоба у Украјини 40% природног гаса који су трошиле државе ЕУ управо долазио из Русије Северним током и другим гасоводима. Тај проценат је од тада пао на само 9%, а Европа сада добија тек ограничене количине уговореног руског гаса преко гасовода у Украјини и Турској.

И поред наведеног, стиче се утисак да је Европа све

Иако су промене у понашању потрошача (као што је смањење грејања у приватним и јавним зградама) помогле, недавни пад употребе енергије у Европи у највећој мери је производ пада индустријске потрошње. Одвајањем од руског гаса, Европа мења свој индустријски модел заснован на јефтиним и поузданом снабдевању енергијом, са утицајима који ће вероватно пратити економију континента у догледној будућности

спремнија да издржи зиму без руског гаса, што се на тржишту испољило и падом цена тог енергента у пет узастопних седмица. То је између осталог и одраз сталних напора за повећање нивоа складиштења гаса на континенту, преласка на алтернативне изворе енергије, диверзификацију снабдевања и смањење укупне потрошње гаса, уз значајну помоћ неуобичајено топлог октобарског времена. Пошто су краткорочна решења на страни понуде углавном исцрпљена, Европа ће бити принуђена да се фокусира на координисано смањење потражње како би се смањила вероватноћа несташице гаса ове зиме. Складиштење гаса у ЕУ скоро до пуног нивоа, у комбинацији са неочекивано топлим временом и нижом потрошњом природног гаса, ублажава тренутну забринутост око сигурности снабдевања енергијом у оквиру Уније. Међутим, смањење тражње ће бити кључно да би се осигурало да државе чланице имају довољно гаса да преживе зиму, не излажући грађане и пословни сектор хладноћи, с обзиром на то да је Европа у великој мери исцрпела своје краткорочне алтернативе руском извозу енергије. Иако су промене у понашању потрошача (као што је смањење грејања у приватним и јавним зградама) помогле, недавни пад употребе енергије у Европи у највећој мери је производ пада индустријске потрошње. Одвајањем од руског гаса Европа мења свој индустријски модел заснован на јефтиним и поузданом снабдевању енергијом, са утицајима који ће вероватно пратити економију континента у догледној будућности.

Према актуелним подацима складишта гаса у ЕУ су

попуњена на нивоу око 95%, што би требало да осигура релативно добро обезбеђење за зиму, али само ако снабдевање остане стабилно и ако време у Европи не буде хладније него иначе. С друге стране, потрошња угља у производњи електричне енергије значајно је порасла током 2022. године, углавном да би се надокнадила знатно нижа производња хидроенергије и нуклеарне енергије. Све већи прилив сирове нафте и нафтних деривата (углавном дизела) из Азије и Блиског истока подржава прелазак са гаса на нафту у Европи пре него што је у децембру ступила на снагу забрана увоза руске сирове нафте морским путем, након чега следи забрана увоза руских нафтних деривата у фебруару 2023. године. Поред тога, Немачка је одлучила да њена три нуклеарна реактора настане са радом до априла 2023, Белгија је одложила затварање два своја реактора, док друге државе убрзавају планове нуклеарног развоја.

НЕСТАБИЛНЕ ЦЕНЕ

Анализирано у краткорочном периоду, иако планови за потпуно складиштење и уштеду енергије смањују ризик од несташице у зимском периоду, рационализација потрошње гаса и даље се може показати неопходном с обзиром на чврсту међузависност понуде и потражње. Иако на први поглед изгледа да је ЕУ спремна да издржи предстојећу зиму, евидентни су озбиљни изазови минималних залиха руског гаса и конкуренције азијских купаца на глобалном тржишту за скупе испоруке ЛНГ (течног природног гаса). С тим у вези, глобалне испоруке гаса остаће неизвесне током зиме, што ће утицати да цене буду високе

и нестабилне. Поред toga, не треба искључити могућност да сваки додатни poremeћај, који утиче на изузетно неизvestан баланс понуде и потражње, примора државе да наметну мере рационализације у наредним месецима. Државе централне и источне Европе које су посебно зависне од руског гаса и имају мало алтернативних извора снабдевања биле би најтеже погођене таквим мерама, иако би евентуално рационасирање употребе гаса такође било штетно и за Италију, Немачку и Аустрију због њиховог великог ослањања на гас за грејање, индустрију и производњу електричне енергије. У тако пројектованом развоју догађаја највише би били погођени енергетски интензивни сектори. Међутим, чак и без рационализације, високе цене гаса и електричне енергије наставиће да угрожавају европску производну базу, са поремећајима у секторима повезаним са гасом који утичу на производне процесе и који ће, кад год је то могуће, морати да се надокнађују инпутима изван Уније. Чак и мање енергетски интензивне компаније у производном сектору суочиће се са повећаним ризицима у ланцу снабдевања ако су њихови

добављачи велики корисници гаса. У ширем смислу, већина европских корпоративних сектора биће погођена укупним економским падом који утиче на континент јер високе цене енергије негативно утичу на потражњу за робом и услугама и у крајњој линији смањују куповну моћ потрошача.

Посматрано у средњорочном периоду, цене енергената остаће високе, залихе ограничене, а њихово попуњавање може представљати додатни изазов за Унију. Евидентно је да ће европско енергетско тржиште остати стешњено и у наредних неколико година. У таквим околностима очекивања су да европски простор дочека март 2023. године са изузетно малим залихама енергије након што у великој мери буду исцрпљене залихе током хладних зимских месеци. Европа ће морати да се избори да допуни своје резерве и за наредних неколико зима, због веома ограниченог приступа руском гасу, тек маргиналних попуна залиха из неруских увозних капацитета и обнове кинеске потражње која умногом погоршава конкуренцију на тржишту ЛНГ.

Извештај Међународне агенције за енергетику (ИЕА)

објављен 3. новембра наводи да ће се Европска унија суочити са јазом између понуде и потражње од око 30 милијарди кубних метара у случају потпуног прекида испоруке гаса из руских гасовода. Према ИЕА, такав јаз могао би да обухвати скоро половину количине гаса потребног да се испуни циљ Брисела од 95% складиштења до почетка зимске грејне сезоне 2023–2024. године. Прелазак на алтернативне и (или) обновљиве изворе енергије, заједно са падом потрошње у домаћинствима изазваним ценама, помоћи ће Европи да издржи овај период смањених испорука гаса. Међутим, док ће ови ограничени добици у смањењу цена природног гаса у Европи током следеће године, већина тог ублажавања ће и даље долазити од ниже индустријске потрошње. Сектори који су изразито енергетски зависни мораће да наставе да смањују производњу или потпуно зауставе активности. То ће имати негативне ефекте на економски раст, што ће продубити рецесију за коју се очекује да ће захватити Европу наредне године, односно да ће изостати видљивији опоравак до

2024. године. Као последица наведеног, може се очекивати значајан губитак радних места, при чему се не искључује могућност повећања ризика од социјалних немира у европским државама. С друге стране, спорији раст и високе цене оптеретиће додатно јавне финансије широм Европе. То ће приморати владе држава чланица да усмере финансијску подршку домаћинствима и предузећима, нарочито јавним и несолвентним, како би спречиле талас банкрота, који воде повећању нивоа дуга услед растућих трошкова задужевања и изазивају забринутост у вези са одрживошћу дуга.

УТИЦАЈ НА КОНКУРЕНТНОСТ РЕГИОНА

Дугорочно диверзификација понуде у Европи, повећана потражња и високе цене енергије могу негативно утицати на конкурентност континента у енергетски интензивним индустријским секторима. С друге стране, развој инфраструктуре и дугорочни уговори о снабдевању ЛНГ-ом осигураће да Европа у будућности добије адекватне залихе неруске енергије. Ипак, снабдевање континента енергијом остаће скупље него што је било у последњих неколико деценија уколико Европа не обнови своју предратну енергетску сарадњу са Русијом када се сукоб у Украјини оконча (или замрзне). Трајно виши улазни трошкови ризикују да европски производи буду мање конкурентни у поређењу са њиховим северноамеричким или азијским еквивалентима. То је нарочито изражено у државама које користе велике количине гаса у индустрији или у производњи електричне енергије. Пре актуелне енер-

Стиче се утисак да је Европа све спремнија да издржи зиму без руског гаса, што се на тржишту испољило и падом цена тог енергента у пет узастопних седмица

гетске кризе, а захваљујући коришћењу јефтине руске енергије, Европа је била у позицији да на тржишту потискује азијске земље, које су биле принуђене да увозе ЛНГ. Међутим, с обзиром на то да је Европа сада такође ослоњена на увоз ЛНГ-а, та конкурентска предност се изгубила. Неки индустријски актери који послују у Европи мораће да одлуче да ли да задрже нижу производњу, раде са нижим маржама, затворе погоне или се преселе. Пример за то је немачки БАСФ, највећи произвођач у хемијској индустрији, који је објавио (26. октобра) да ће морати „трајно” да смањи своје трошкове и пословање у Европи због високих цена енергије, високих регулаторних стандарда и стагнације тржишта хемикалија. То указује да ће повећани трошкови енергије створити препреке за европску индустрију, али да то ипак неће довести до потпуне деиндустријализације континента. У укупном збиру немачка привреда имаће највеће губитке од смањене индустријске производње, с обзиром на то да та држава сама троши четвртину укупне потражње индустријског гаса у Европској унији. Међутим, знатно израженији утицај енергетске кризе остетиће државе и региони који придају већи значај гасно интензивним секторима у укупној економији и запошљавању, као што су Аустрија, Белгија, Бугарска, Чешка, Финска, северна Италија, Пољска, Румунија, Словачка, Словенија и Шведска.

Континуирано високе цене енергије и развојна инфраструктура двоструке намене представљаће подстицај за бржу примену обновљивих извора енергије, док ће вероватно тарифе ЕУ на угљен-ди-

оксид делимично надокнадити подстицаје за делокализацију. Иако ће тренутни хитни одговори на енергетску кризу вероватно учврстити потражњу за природним гасом у Европи бар до касних двехиљадедвездесетих или почетка двехиљаде тридесетих година, они такође убрзавају транзицију континента ка изворима енергије са ниским садржајем угљеника. Као део европске стратегије за постепено укидање руских фосилних горива, увођење обновљивих извора енергије у великим размерама почеће да замењује угаљ и нафту (а потом и природни гас) када се актуелно ванредно стање оконча. Већина постојећих пројеката за проширење европске инфраструктуре природног гаса (тј. увозни терминали и гасоводи) имају двоструку намену, што значи да би се инфраструктура могла пренаменити за транспорт и складиштење водоника. Тиме би се континент обавезао на природни гас само за време трајања дугорочних уговора о снабдевању ЛНГ-ом које сада државе ЕУ потписују. До тренутка када ти уговори истекну, технологија водоника могла би постати економски одржива алтернатива природном гасу у погону енергетски интензивних индустрија, посебно имајући у виду вероватну примену тарифе ЕУ за угљеник која је тренутно одређена до 2026. године. Поред тога, до краја двехиљадедвездесетих година, високе цене представљаће подстицај већим компанијама са позитивним финансијским ресурсима да раде са неповољним трошковима, док ће истовремено убрзати планове за транзицију у енергетици како би следили технолошке иновације које ће на крају услове за производњу у Европи поново учинити повољнијим. ▀